

Les Universitats històriques en terres de llengua catalana

Historical universities in Catalan-speaking countries

ROSA Mª ALABRÚS IGLESIAS

Directora de la Càtedra Rei Martí l'Humà, comte de Barcelona
ralabrusi@uao.es

Universitat Abat Oliba CEU

Amb motiu de la presidència de la Xarxa Vives del rector de la meua Universitat, Abat Oliba CEU, de Barcelona, Rafael Rodríguez-Ponga Salamanca, aquest em va encarregar la coordinació del Fòrum de la Xarxa Vives d'Universitats, el qual es va dur a terme el 21 de novembre de 2019, Fòrum presidit per ell mateix. Vaig creure que un bon motiu per a organitzar-lo seria l'estudi i debat sobre el orígens històrics i la trajectòria de les Universitats de parla catalana que componen l'esmentada Xarxa mitjançant la participació de vuit ponents que van reflectir els moments fundacionals i les fites més significatives de les universitats de llarga tradició històrica catalana: Lleida, Girona, Barcelona, Balears, València, Tortosa i les Universitats sardes de Sàsser i Càller, amb Cervera com a colofó. Les ponències van anar a càrrec de professors, reconeguts especialistes de cadascuna de les universitats analitzades, i es recullen en aquest dossier: Joan Josep Busqueta, professor titular d'Història Medieval i vicerector de la Universitat de Lleida; Xavier Torras, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat de Girona; Antonio Fernández Luzón, doctor per la Universitat Autònoma de Barcelona; Josep Joan Vidal, catedràtic de la Universitat de Palma de Mallorca; Amparo Felipo, catedràtica d'Història Moderna de la Universitat de València; Enric Querol, doctor per la Universitat Autònoma de Barcelona; Eleonora Todde, investigadora de la Università degli Studi di Cagliari i Joaquim Prats, catedràtic de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona.

Els diversos textos sobre les Universitats històriques catalanes reflecteixen bé el complex procés fundacional d'aquestes institucions. La més antiga és la Universitat de Lleida, amb privilegi fundacional de Jaume II, l'any 1300, i la prèvia aprovació eclesiàstica de Bonifaci VIII, el 1297. El monopoli li'l van disputar Perpinyà i Osca, a la segona meitat de segle XIV. Girona emergeix el 1446, amb uns inicis ben difícils. La primera pedra data de 1561 i, la primera classe, és de 1572. La Universitat de Barcelona va tenir la seva gènesi a l'Estudi General de Medicina, fundat pel rei Martí l'Humà, el 1401, al qual, l'any següent, va afegir-s'hi una facultat d'Arts. Caldria esperar fins 1559 perquè el municipi arribés a un acord amb la Universitat dels metges i posés en pràctica l'antic privilegi que li va atorgar Alfons el Magnànim, el 1450, per a fundar un Estudi General, amb totes les Facultats. Aquesta institució universitària, finançada i governada pel municipi esdevingué, ben aviat, un avançat centre de saber, amb una gran projecció cultural i política a la Catalunya moderna. És singularment significativa l'oposició que va suscitar, inicialment, la fundació del rei Martí l'Humà i els problemes de funcionament des del privilegi d'Alfons el Magnànim i la butlla de Nicolau V.

Tampoc va ser gens fàcil el procés de gestació de la Universitat mallorquina. L'Estudi General Lul·lià va ser creat pel rei Ferran el Catòlic (1483), concedint graus de Teologia, Filosofia i Arts, vàlids, únicament, en el territori de la Monarquia Hispànica. A mitjans del segle XVI va haver d'afrontar la competència del Col·legi dels jesuïtes. Per a superar aquesta rivalitat, aquest Estudi va sol·licitar i va aconseguir el reconeixement del Papa Climent X (1673), per a la validació dels seus títols a tota la cristiandat. Les dificultats econòmiques retardarien el seu funcionament com a Universitat fins 1691. Inicialment es va anomenar Universitat Lul·liana de Mallorca. L'any 1772 va passar a ser la Universitat Literària de Mallorca. Pel 1842 es va suprimir. Des de llavors, no hi va haver estudis universitaris fins 1967. El 1978, es va crear la Universitat de les Illes Balears.

La fundació de la Universitat de València va ser la culminació d'una llarga trajectòria que es remunta a la pretensió de Jaume I de conferir un rang universitari a les escoles creades després de la conquesta. La seva unificació, pels magistrats municipals, l'any 1499, una butlla papal de 1500 i un privilegi regi de 1502, van comportar la seva inauguració oficial sota el patronat municipal. L'increment del pressupost universitari i les dificultats de la ciutat per a finançar la institució van exigir diverses solucions que culminarien amb la butlla de Sixt IV de creació de les pabordies, el 1585. Amb això, Municipi i Església passaven a sustentar conjuntament l'Estudi, no sense una interferència de la Corona, de la qual ens queden, com a principal expressió, les visites. En aquest context les constitucions de 1611 esdevindrien un instrument de consolidació de les transformacions efectuades d'ençà la seva creació.

La Universitat de Tortosa va néixer com a institució el 1529, atorgant graus d'Arts i Teologia fins a 1717, any de l'aboliment de les Universitats catalanes per Felip V. El centre va gaudir d'un reconegut prestigi i va ser un focus d'atracció per als alumnes de tota la Corona d'Aragó. La derogació d'aquesta Universitat (1717) no va representar el tancament de les aules sinó la privació

de crear graus acadèmics. L'activitat acadèmica continuà fins a 1824, moment en què, en el seu lloc, s'hi establí el Seminari Conciliar.

La gestació de les Universitats sardes també va cobrir un període llarg, amb enormes lluites per a l'hegemonia així com controvèrsies religioses amb la Companyia de Jesús.

La Universitat de Cervera representà el desenllaç universitari després de la Guerra de Successió, amb la seva fundació l'any 1717. Cal contextualitzar-la en el marc d'un projecte reformista i renovador dels centres universitaris catalans, a l'uníson de la victòria borbònica durant el conflicte successori i la supressió de les Universitats històriques catalanes, des de llavors.